

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ЗДВН
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА
ЛЦДН у м.КОНОТОП
(місто знаходження НКП)

До захисту допускається
Завідувач кафедри, проф.
_____ В.М.Боронос
« ____ » _____ 20__ р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

НА ТЕМУ:

Особисті фінанси в системі фінансування інвестицій

Освітній рівень “Бакалавр”

Спеціальність «Фінанси, банківська права та страхування»

Керівник роботи:

_____

(підпис)

О.В. Циганенко

(ініціали, прізвище)

Студент:

_____

(підпис)

С.А. Шевчук

(ініціали, прізвище)

Група:

_____

Суми
2020

РЕФЕРАТ

Дипломна робота. 45 с., 8 рис., 2 табл., 24 джерела.

Мета роботи – дослідження особистих фінансів у системі фінансування інвестицій.

Об'єктом дослідження є особисті фінанси.

Методи дослідження: аналітичний, логіко-структурний підходи, статистичні та графічні методи обробки та надання інформації, а також порівняльний, економічний аналіз.

Особисті фінанси є системою формування грошових доходів і витрат окремих індивідів через індивідуальні бюджети. Інвестування як напрямок використання особистих фінансів можна розглядати як визначальний при розвитку реального сектору економіки та фінансового сектора.

У першому розділі розглянуто підходи до економічного змісту інвестицій та поняття особистих фінансів, їх особливості; визначено механізм трансформації персональних накопичень в інвестиції.

У другому розділі виконано оцінювання поточного фінансового стану домогосподарств в Україні та проаналізувано механізм трансформації особистих накопичень в інвестиції.

У третьому розділі виявлено проблеми та визначено перспективи розвитку інвестиційної діяльності домашніх господарств в Україні.

ФІНАНСИ, ОСОБИСТІ ФІНАНСИ, НАКОПИЧЕННЯ, ФІНАНСОВИЙ СТАН, ІНВЕСТИЦІЇ, ТРАНСФОРМАЦІЯ, ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ І МІСЦЕ В НЬОМУ ОСОБИСТИХ ФІНАНСІВ	7
1.1 Концептуальні підходи до економічного змісту інвестицій	7
1.2 Поняття особистих фінансів, їх особливості і роль у теорії фінансів	9
1.3 Механізм трансформації персональних накопичень в інвестиції	17
2 АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ	20
2.1 Оцінка поточного фінансового стану домогосподарств в Україні	20
2.2 Аналіз механізму трансформації особистих накопичень в інвестиції	25
3 ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ	31
ВИСНОВКИ	39
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	41

ВСТУП

Актуальність теми дипломної роботи. Кожна держава має на меті економічний розвиток, одним із чинників якої є інвестування. Це багатогранна реалізація інвестиційних проектів, що має на меті створення сприятливого інвестиційного клімату, або умов для залучення коштів в економіку на розвиток підприємств, галузей, регіонів та підвищення рівня життя громадян. Особисті фінанси є системою формування грошових доходів і витрат окремих індивідів через індивідуальні бюджети. Інвестування як напрямок використання особистих фінансів можна розглядати як визначальне при розвитку реального сектору економіки та фінансового сектора. У зв'язку з цим необхідно створити ефективну систему управління особистими фінансами.

Мета роботи – дослідження особистих фінансів у системі фінансування інвестицій.

Завдання дослідження, які поставлені та вирішені для досягнення мети роботи:

- розглянуті підходи до економічного змісту інвестицій та поняття особистих фінансів, їх особливості;
- визначено механізм трансформації персональних накопичень в інвестиції;
- виконано оцінювання поточного фінансового стану домогосподарств в Україні;
- проаналізувано механізм трансформації особистих накопичень в інвестиції;
- виявлено проблеми та визначено перспективи розвитку інвестиційної діяльності домашніх господарств в Україні.

Об'єкт дослідження – особисті фінанси.

Предмет дослідження – сукупність економічних відносин, які виникають в процесі трансформації особистих фінансів населення у інвестиції.

Методи дослідження: аналітичний, логіко-структурний підходи, статистичні та графічні методи обробки та надання інформації, а також порівняльний, економічний аналіз.

Структура роботи. Основна частина дипломної роботи складається з трьох розділів. У першому розділі розглянуто підходи до економічного змісту інвестицій та поняття особистих фінансів, їх особливості; визначено механізм трансформації персональних накопичень в інвестиції.

У другому розділі виконано оцінювання поточного фінансового стану домогосподарств в Україні та проаналізувано механізм трансформації особистих накопичень в інвестиції.

У третьому розділі виявлено проблеми та визначено перспективи розвитку інвестиційної діяльності домашніх господарств в Україні.

Фактологічну основу роботи звітні документи Міністерства фінансів України, монографічні матеріали, публікації спеціалізованих економічних видань, а також статистичні та звітні дані Національного банку України.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ І МІСЦЕ В НЬОМУ ОСОБИСТИХ ФІНАНСІВ

1.1 Концептуальні підходи до економічного змісту інвестицій

Багато авторів протягом цілого століття міркували про значення інвестицій, розглядаючи зовсім різні аспекти. В Україні законодавчо встановлено поняття інвестицій. Так, інвестиціями визнаються «грошові кошти, цінні папери, інше майно, в тому числі майнові права, інші права, що мають грошову оцінку, що вкладаються в об'єкти підприємницької та (або) іншої діяльності з метою отримання прибутку і (або) досягнення соціального ефекту» .

Термін інвестиції часто використовуються в різних галузях економіки і фінансів, оскільки вони є найважливішою багатоаспектною категорією, грають істотну роль як на макро-, так і на мікрорівні. Забезпечуючи динамічний напрямок фінансових потоків в найбільш перспективні сфери діяльності, вони сприяють розвитку інновацій, стимулюють підприємницьку активність та мають найважливіше значення для розвитку суспільства в цілому.

Поняття інвестицій постійно розширюється, відбувається доповнення їх такими формами, як: інвестиції в людський капітал, інтелектуальні, інноваційні, структурні, інформаційні та інші інвестиції.

Для теорії і практичної реалізації інвестиційного процесу важливо обґрунтувати їх роль як фактора економічного зростання як для підприємства, так і для економіки в цілому [6, с.26].

Інвестиції пов'язані з ростом обсягу виробництва, хоча між ними існує часовий розрив: зростання обсягу виробництва може бути забезпечений не одночасним збільшенням потоку інвестицій в даному періоді, але інвестиціями, зробленими в попередні роки. Формами інвестиційної діяльності відповідають наступні об'єкти: у сфері фінансових інвестицій – цінні папери, а також цільові грошові вклади; у сфері реальних інвестицій – капітал у вигляді нових, модернізованих, розширюваних основних фондів, сюди ж відноситься приріст

капіталу (оборотних коштів) у всіх сферах і галузях економіки; у сфері інтелектуальних інвестицій – майнові права і права на інтелектуальну власність; науково-технічна продукція та інші об'єкти власності; виробництво нових товарів і послуг на наявних потужностях.

Держава є найбільшим інвестором, здійснюючи соціальні програми і проекти в масштабах всієї країни, які зачіпають інтереси різних груп населення.

Інвестиційний процес нерозривно пов'язаний з функціонуванням інвестиційного ринку, на ньому здійснюється кругообіг інвестицій, він характеризується кон'юнктурою, співвідношенням попиту і пропозиції, рівнем конкурентоспроможності емітентів, ступенем волатильності цін на активи, сукупністю операційних і системних ризиків і рядом інших факторів.

Джерелами фінансування інвестицій є [9, с.56]:

- власний, залучений і позиковий капітал;
- заощадження населення, що акумулюються фінансовими посередниками;
- грошові кошти, які централізуються об'єднаннями підприємствами;
- кошти інвестиційного фонду і бюджету розвитку;
- інвестиційні асигнування з державного бюджету;
- кошти, отримані від приватизації державного майна та продажу державних пакетів акцій;
- іноземні інвестиції, представлені в різних формах і видах.

Заощадження є необхідною ланкою інвестиційного процесу. І не всі заощадження стають інвестиціями. Наприклад, якщо грошові кошти не використовуються своїм власником на споживання, то вони є заощадженнями. Однак, залишаючись у свого власника без руху, вони не стають інвестиціями. Інвестиціями стають ті заощадження, які прямо або опосередковано використовуються для розширення виробництва в цілях отримання доходу в майбутньому (іноді через кілька років).

Первісне нагромадження інвестиційного капіталу в будь-якій його формі сприяє формуванню інвестицій (інвестиційних ресурсів), які втягуються в процес відтворення у вигляді витрат (факторів виробництва) з метою подальшого

накопичення. У свою чергу нагромадження представляє собою джерело нових інвестицій. Відбувається процес кругообігу капіталу в різних його формах. Так як інвестиції та інвестиційні ресурси це та частина коштів, яка на інвестиційному ринку використовується для утворення нових накопичень, то під джерелами інвестицій та інвестиційних ресурсів пропонуємо розглядати тільки ту частину джерел, які сформовані в результаті процесу накопичення і спрямовані на формування інвестиційного капіталу в різних формах.

В економічній теорії існує поняття методів інвестицій. Методи інвестицій – це способи і механізми залучення грошових коштів з метою їх вкладення в інвестиційну діяльність. Виділяють наступні методи інвестицій:

- самофінансування;
- проектне фінансування;
- змішане фінансування;
- акціонерне фінансування;
- кредитне фінансування;
- лізинг.

1.2 Поняття особистих фінансів, їх особливості і роль у теорії фінансів

Фінанси у широкому розумінні – це економічні відносини, що виникають з приводу формування, розподілу, а також використання фондів грошових коштів, які виникають між:

- підприємствами різних форм власності;
- державою і підприємствами, громадянами при сплаті податків і інших платежів, а також при фінансуванні з бюджету;
- підприємствами, громадянами і позабюджетними фондами при внесенні платежів та отриманні ресурсів;
- окремими елементами фінансової системи (відносини за участю страхових компаній, пенсійних фондів, бюджетів різних рівнів тощо).

Фінанси у вузькому сенсі – це фінансові ресурси, тобто сукупність грошових фондів держави, фінансових організацій, підприємств, домашніх господарств та інших економічних суб'єктів [5, с.21].

На сьогоднішній день серед вітчизняних авторів все більшого поширення отримує зарубіжний підхід до вивчення фінансів. Іноземні автори розглядають поняття «фінанси» дуже широко. Більшість джерел не дають йому конкретного визначення.

Використовуючи термін «фінанси», до нього зазвичай додають уточнюючий прикметник, що вказує на конкретний сегмент фінансових відносин:

- публічні (державні) фінанси;
- корпоративні фінанси (фінанси підприємств);
- особисті фінанси (фінанси домогосподарств).

В постіндустріальному суспільстві зростає роль фінансів і посилюється значення людського капіталу. Для прискорення економічного розвитку необхідно розвивати систему особистих фінансів, правильно розставивши акценти між фінансами держави і підприємств та фінансами населення.

Особисті фінанси відіграють особливу роль у фінансовій системі та характеризуються особливостями, що відрізняють їх від громадських (державних і муніципальних) та корпоративних фінансів (з якими перші перебувають у тісній взаємодії).

Первинність особистих фінансів зумовлюється тим, що історично вони виникають раніше суспільних і корпоративних фінансів. Їх поява пов'язана з переходом на певній стадії розвитку людського суспільства до індивідуального присвоєння продуктів праці, тобто до особистої власності.

Ступінь участі особистих доходів у формуванні суспільних фінансів визначається правовими нормами і виражається в податковому тягарі. Крім того, за рахунок особистих заощаджень, які спрямовуються на придбання державних цінних паперів, формується частина бюджетних доходів.

Рішення, що приймаються в сфері особистих фінансів, позначаються на суспільних і корпоративних фінансах. Такий вплив зумовлюється участю індивідів у

створенні доданої вартості. Вони приймають дві форми – трудову та інвестиційну. У першому випадку додана вартість формується на основі трудового вкладу індивіда. Грошовим еквівалентом такого вкладу є заробітна плата. Друга форма - створення заощаджень і їх інвестування в корпоративний сектор. В цьому випадку фонди, створювані в сфері особистих фінансів, трансформуються в фонди, що використовуються в корпоративному секторі [5, с.37].

У зарубіжній теорії виділяють синонімічні поняття: «personal finances» (персональні фінанси), «household finances» (фінанси домашніх господарств), «family finances» (сімейні фінанси), «consumer finances» (фінанси споживача).

Цікавим фактом є те, що зростання інтересу до даних категорій у вітчизняній економіці відбулося в останні два десятиліття, так само як і кількості досліджень і статей на цю тему.

У вітчизняній економічній теорії розглядають такі поняття.

Фінанси домашніх господарств – найбільш часто вживане поняття в економічній літературі. Після аналізу різних підходів до розуміння поняття фінансів домогосподарств автором було сформульовано наступне визначення. Фінанси домашніх господарств – це сукупність грошово-фінансових відносин, що виникають з приводу створення і використання фондів грошових коштів між особами, які ведуть господарство в цілях спільного споживання і накопичення, а також його окремих учасників в процесі своєї індивідуальної соціально-економічної діяльності.

Фінанси громадян та сім'ї. Тут виникає питання до застосування поняття «сім'я», по суті своїй передбачає соціальну сторону взаємин людей, тоді як термін «домогосподарство» володіє більшою ємністю в економічному відношенні.

Наступні терміни за своєю суттю є тотожними.

- персональні фінанси;
- фінанси громадян;
- особисті фінанси;
- фінансові активи населення (вклади, депозити в банках та інші запаси (як в гривні, так і валюті), резерви страхових внесків населення; дані активи формуються

за рахунок невикористаної частини грошових доходів фізичних осіб або їх сімей – заощаджень.

Узагальнивши вищесказане, наведемо узагальнене поняття: особисті фінанси – це система формування грошових доходів і витрат окремих індивідів, у відповідності з їх рішеннями, через індивідуальні бюджети.

Пропонується на додаток до термінів персональні фінанси, а також фінанси домогосподарств, виділити ще більш повне поняття фінанси населення, включене у фінансову систему держави нарівні з фінансами підприємств і державними фінансами (рис 1.1). Ці поняття можуть розцінюватися як синоніми і замінювати один одного.

Рис.1.1 – Співвідношення понять особисті (персональні) фінанси, фінанси домогосподарств, фінанси населення

Далі звернемо увагу на місце домогосподарств та їх фінансів в економічній системі.

На ринку ресурсів та ринку товарів і послуг відбувається взаємодія з фірмами. На ринку ресурсів домогосподарства пропонують фірмам ресурси, власниками яких вони є (праця, людський капітал, підприємницькі здібності). Фірми та держава мають попит на ці ресурси.

Взаємодія попиту і пропозиції на ресурсному ринку встановлює ціни на кожний вид ресурсу. Одночасно роботодавці (фірми і держава) утворюють потоки

заробітної плати в домогосподарства, що постачають ресурси, тобто грошові доходи домогосподарств. В процесі їх витрачання домогосподарства створюють попит на необхідні їм товари і послуги на ринку продуктів, а фірми, пропонуючи і реалізуючи вироблену продукцію, будуть, відповідно, одержувати виручку. Доходи, отримані домогосподарствами і фірмами, що витрачаються на придбання ресурсів і товарів, але не повністю, оскільки певна їх частина йде на податки державі і в сектор фінансових ринків у вигляді заощаджень, інвестицій. Держава по відношенню до населення виконує функцію розподілу грошових коштів і має суттєвий вплив на економічну поведінку домогосподарств. Крім того, держава надає домогосподарствам (так само, як і фірмам) суспільні блага і послуги, фінансування яких вимагає податкових платежів. Уряд обкладає домогосподарства податками (податок на доходи, майно та ін), разом з тим здійснюючи трансфертні платежі останнім (допомоги по непрацездатності, безробіття, пенсії тощо). Взаємозв'язок домогосподарств з іншими учасниками економічної системи може включати і взаємодію домогосподарств між собою. Можна сказати, домашні господарства, використовуючи наявні у них можливості, створюють додану вартість в момент виконання робіт і надання послуги з відтворення трудових ресурсів. На фінансовому ринку домогосподарство отримує в своє розпорядження продукти, заробітну плату, різноманітні трансферти, кредити та інвестиційні доходи. У той час як вихідні потоки представлені витратами на споживання, податковими платежами, платою за кредити, витратами на придбання фінансових активів. Фінансовий ринок містить широкі можливості: дає можливість залучати додаткові кошти за допомогою кредитування і одночасно дозволяє купувати фінансові активи для інвестування або заощадження коштів.

Зазначимо, що персональні фінанси відіграють особливу роль у фінансовій системі, характеризуючись певними особливостями, що відрізняють їх від громадських (державних і муніципальних) і корпоративних фінансів.

Особливостями особистих фінансів (персональних фінансів) є [23, с.31]:

1. Первинність персональних фінансів по відношенню до суспільних і корпоративних фінансів. Рішення індивідів щодо застосування своїх грошових

заощаджень і людського капіталу обумовлюють темпи економічного розвитку і, як наслідок, умови формування суспільних і корпоративних фінансів.

2. База для розвитку і розширення суспільних і корпоративних фінансів, так як доходи факторів виробництва (праці та капіталу), що формують додану вартість, є відповідно повністю і частково персональними. Індивіди беруть участь у створенні доданої вартості за рахунок трудового внеску (заробітна плата в грошовому еквіваленті) і утворення заощаджень та їх інвестування в корпоративний сектор. У цьому випадку фонди, створювані в сфері особистих фінансів, трансформуються у фонди, що використовуються в корпоративному секторі.

3. Формування, на відміну від суспільних та корпоративних фінансів, на всіх стадіях розподілу і перерозподілу національного доходу.

4. У ході формування особистих фінансів відбувається процес трансформації персональних заощаджень в інвестиції.

5. Безумовна приналежність персональних фінансів певної фізичній особі або домашньому господарству. Існування персональних фінансів опосередковано існуванням домашнього господарства, яка забезпечує задоволення потреб. Іншими словами, мова йде про збіг суб'єкта фінансової діяльності з об'єктом, тобто гроші витрачаються переважно «на себе». Заходом задоволення інтересів є індивідуальна суб'єктивна оцінка, не однакою у різних людей і в однієї тієї ж людини в різні періоди життя. Людина сама приймає фінансові рішення, що залежать від розуміння його персональних фінансових цілей і особистісних характеристик, пріоритетів, мотиваційних переконань, традицій, стереотипів, а також зовнішньої економічної обстановки.

6. Зміна переваг в окремому домогосподарстві не викликає значних змін показників розвитку фінансової системи в цілому, однак динаміка узагальнених показників сукупності домогосподарств має особливе значення і не може не враховуватись у процесі прогнозування на державному і регіональному рівні.

7. Автономність і симетрія доходів і витрат. У приватних фінансах доходи визначають витрати, на відміну від публічних.

8. Структура особистих фінансів включає як фонд поточного споживання (продуктів харчування, одягу, комунальних послуг), так і фонд споживання товарів тривалого користування. Саме їх сукупний обсяг визначає індивідуальний платоспроможний попит, що підтримує економічний розвиток держави.

9. Відносно повна свобода у сфері отримання доходів і захисту фінансових інтересів громадян. Іншими словами, людина здійснює одноосібне адміністрування з балансуванням у вигляді повного прийняття ризиків та відповідальності перед державою, кредитною системою, іншими учасниками фінансових відносин і захистом особистих фінансових інтересів.

10. До особистих фінансів висуваються чітко визначені вимоги з боку держави. Вони не є індивідуальними, наприклад, податкові зобов'язання типові для фізичних осіб.

11. Регламентация нормами фінансового права, законодавства, які певною мірою можуть обмежувати свободу прийняття фінансових рішень.

12. Перелік фінансових зобов'язань фізичної особи закритий і включає такі види зобов'язань, як різні види податків і обов'язкових платежів і передбачає відповідальність, що випливає з цивільного, кримінального законодавства тощо.

13. Залежність формування українських особистих фінансів від кон'юнктури світового ринку енергоносіїв та експортно-сировинної спрямованості економіки.

14. Висока частка іноземної валюти в доходах, витратах і заощадженнях індивідів. Це супроводжується значними валютними ризиками, зокрема змінами у співвідношенні долара/євро, а також з певними витратами при конвертації валют.

15. Наявність високої частки прихованих доходів. До них належать оплата праці «в конверті» і не контрольований підприємницький дохід. При цьому прихована оплата праці може переважно використовуватися для споживання і заощадження на території України, тоді як прихований підприємницький дохід найчастіше вивозиться за кордон для споживання та інвестування.

16. Сильна диференціація доходів населення.

Далі позначимо основні функції особистих фінансів.

- функція життєзабезпечення. Відбувається формування фінансово-цільових установок і фінансової мотивації індивіда;
- ресурсна функція. Передбачає вибір джерел фінансування й отримання необхідних персональних фінансових ресурсів;
- розподільна функція. Означає тимчасовий, функціональний і суб'єктний розподіл особистих фінансових ресурсів;
- відтворювальна функція. Передбачає використання персональних фінансових ресурсів на поточне споживання;
- ощадна функція. Враховує розвиток ощадної активності, вибір норми заощаджень та їх форми;
- інвестиційна функція. Передбачає розвиток інвестиційної активності, вибір і використання інвестиційних інструментів;
- стимулююча функція. Відбувається підвищення рівня і якості життя допомогою зростання персональної фінансової активності;
- контрольна функція. Ведеться організація попереднього, поточного і наступного фінансового самоконтролю;
- регулююча функція. Відбувається формування соціально значущої фінансової поведінки і застосування норм та правил фінансового середовища.

Існує наступні напрямки використання персональних фінансів: заощадження та споживання, страхові внески; придбання іноземної валюти; інвестиції. Останній напрям, на наш погляд, є ключовою при розвитку реального сектору економіки та фінансового сектора. Особисті фінанси являють собою первинну основну ланку фінансової системи, опосередковуючи особисте споживання та інвестування в громадський і корпоративний сектори, фінансуючи розвиток банківської системи, ринку нерухомості та ринку цінних паперів, створюючи таким чином умови для їх розвитку.

1.3 Механізм трансформації персональних накопичень в інвестиції

Інвестиції є елементом, що забезпечує ефективне функціонування фінансово-кредитної системи національної економіки. Розуміння того, що інвестиції являють собою не стільки витрати, скільки вкладення в майбутнє, допоможе ефективніше організувати інвестиційний процес. Використання інвестицій здійснюється через реалізацію інвестиційних проектів, спрямованих на досягнення стратегічних цілей як держави, так і підприємства.

Інвестиційний процес - специфічний процес залучення інвестора до об'єкта інвестицій, здійснюваний з метою отримання інвестиційного доходу.

Інвестиційний процес має всі ознаки системи: в ньому завжди присутній суб'єкт (інвестор), об'єкт (об'єкт інвестицій), зв'язок між ними (інвестування з метою отримання інвестиційного доходу) і середовище, в якому вони існують (інвестиційне середовище). При цьому зв'язок виступає системоутворюючим фактором, оскільки об'єднує всі інші елементи в одне ціле.

Як видно зі схеми (рис.1.2), суб'єктами інвестиційного процесу можна назвати не тільки інвесторів, фінансових посередників та підприємства, а й населення - не тільки як споживача ефектів від інвестиційної діяльності, але і в той же час повноправного суб'єкта заощаджень - власника потенційних інвестиційних ресурсів.

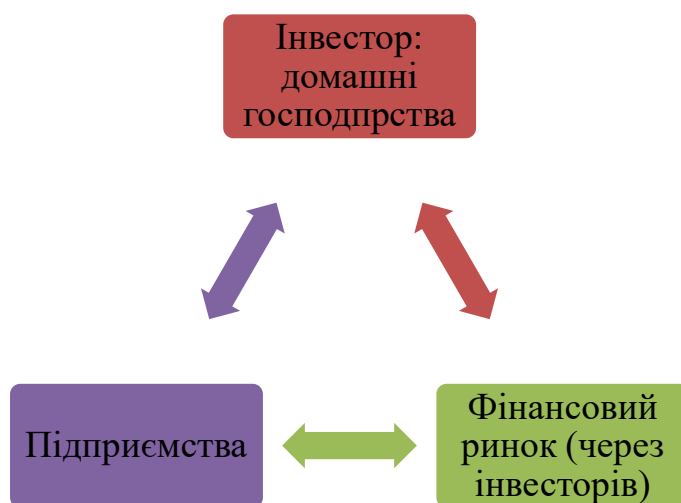

Рис.1.2 – Схема інвестиційного процесу за участю домашніх господарств

Заощадження перетворюються в інвестиції (потік грошових коштів від домашніх господарств до підприємств через фінансових посередників), і зворотний потік - отримання населенням доходів від інвестицій, а також відсотків на заощаджені кошти. Заощадження можуть здійснюватися в таких формах: безпосередньо вкладеннями в акції, облігації підприємств або вкладами в банки або інші інститути фінансового ринку (а далі - в реальний сектор, його інвестиційні проекти).

Така схема працює, якщо суспільство досить розвинене, інвестування відокремлене від накопичення, також як розділені реальне та фінансове інвестування. Підприємницький сектор виступає користувачем інвестицій, сектор домогосподарств – зберігачем інвестицій, фінансові посередники представляють фінансовий ринок і забезпечують трансформацію заощаджень в інвестиції. Фінансові посередники можуть допомагати здійснювати інвестиції, акумулюючи кошти інвесторів у тому чи іншому вигляді [23, с.43].

Самі домашні господарства не виходять на ринок фінансів з метою розміщення своїх заощаджень, оскільки це досить проблематично. Реальний сектор представлений підприємствами, що здійснюють вкладення в придбання обладнання, модернізацію і розширення виробництва. При цьому населення є споживачем результатів інвестиційної діяльності, споживаючи створену на нових потужностях продукцію та інші результати від виробничої діяльності. Тому тут варто відзначити нюанс: оскільки населення не бере участь безпосередньо в укладенні угод з підприємствами, то їх взаємодію варто вважати як «односторонню».

Таким чином, у результаті інвестиційної діяльності ефект виявляється комплексним: на оновлених або знову створюваних підприємствах відбувається підвищення зайнятості населення, збільшуються їх доходи і, як наслідок, зростає споживання.

Кожен суб'єкт досягає максимальної реалізації своїх вигод. Разом з тим, говорячи про ефективність інвестицій, зазначимо, що їх ефективність не завжди визначається категоріями прибутку та доходу, як для підприємства або фінансового

посередника. За аналогією з ефективністю державних інвестицій у вигляді розвитку виробництва, збільшення зайнятості населення, підвищення рівня життя, ефект від інвестування для населення можуть виступати не тільки економічні показники, але і соціальні, такі як: підвищення якості та тривалості життя людини, особистісне зростання, професійне становлення.

2 АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

2.1 Оцінка поточного фінансового стану домогосподарств в Україні

Надамо оцінку змінам соціально-економічного стану українців на основі даних Державної служби статистики.

Для оцінки динаміки досліджуваних показників базовим є метод порівняння з аналогічним періодом минулого року. В таблиці 2.1 наведено динаміку доходів населення за 2013-2018 роки.

Таблиця 2.1 – Динаміка доходів населення у розрахунку на одну особу, грн

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Середньомісячний наявний дохід населення у розрахунку на одну особу, грн	2226,6	2231,8	2650,3	3090,0	3939,1	48,25
До попереднього року, %	106,0	100,19	118,75	116,6	127,5	122,5

Як видно з таблиці протягом 2013-2018 років наявний дохід населення у розрахунку на одну особу зростає, і темп росту збільшується починаючи з 2014 року.

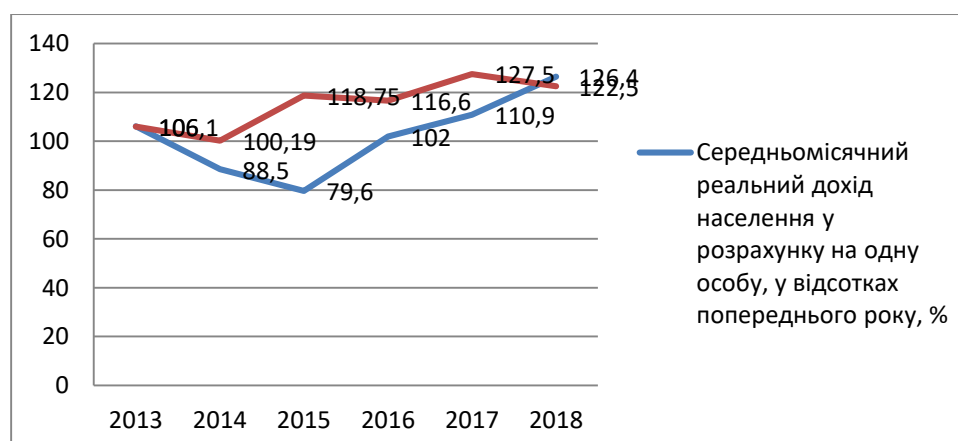

Рис.2.1 – Динаміка середньомісячного наявного і реального доходу населення у розрахунку на одну особу, у відсотках до попереднього року.

Звернувши увагу на рис.2.1, можна помітити, що реальні грошові доходи, тобто скориговані на величину обов'язкових платежів та з урахуванням індексу споживчих цін, протягом аналізованого періоду мали спадний тренд, однак починаючи з 2015 року розпочався зворотний рух вгору.

Відповідно до рис.2.2, значних змін в структурі грошових доходів не відбулося, основним джерелом надходжень була і залишилася заробітна плата, наступним за обсягом джерелом надходження є пенсії, стипендії, соціальні виплати

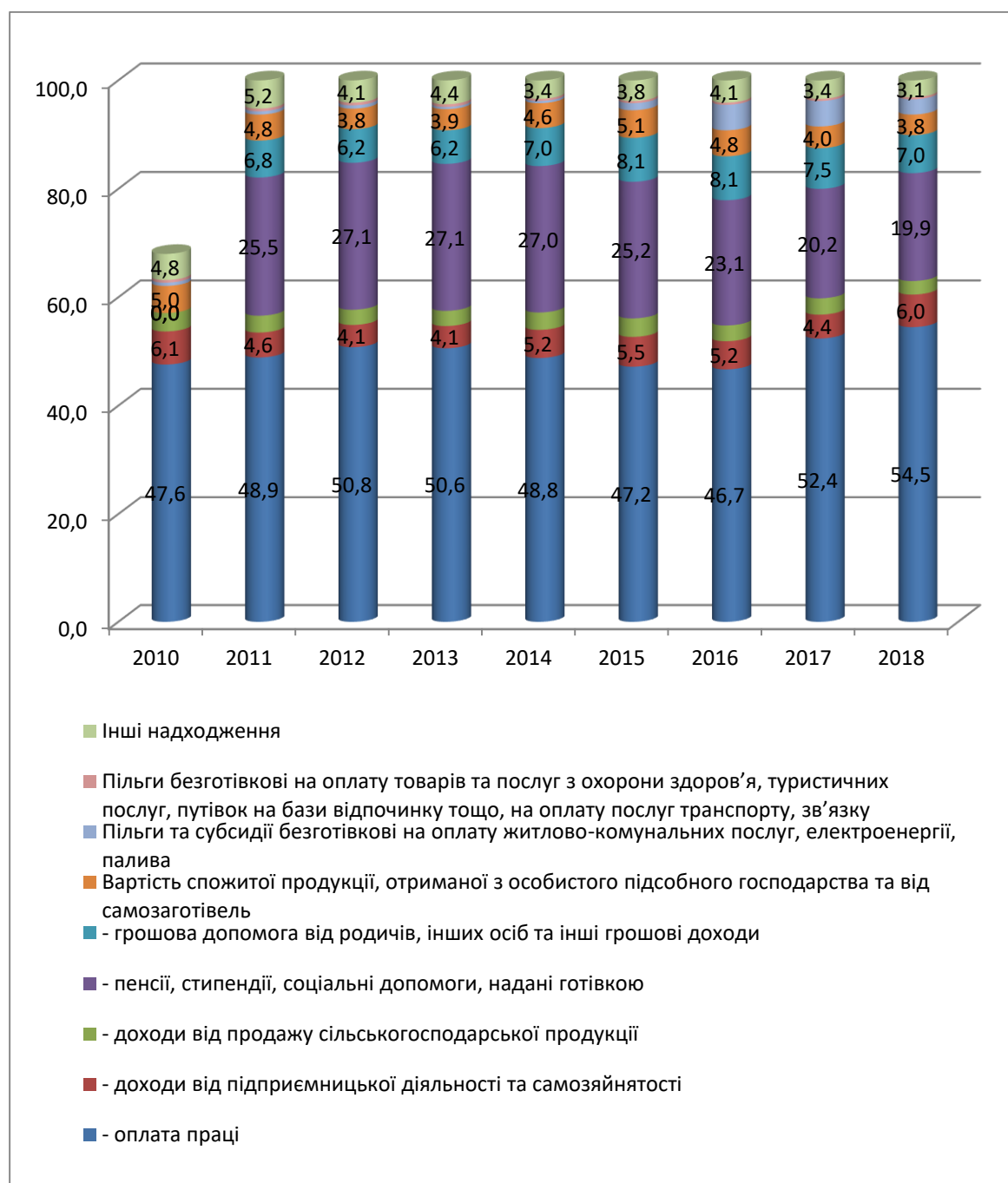

Рис.2.2 – Структура грошових доходів населення за 2010-2018 роки

Згідно з даними рис. 2.2 у структурі доходів населення України переважає частка заробітної плати – 47,4% у 2018 році (40,8% – у 2010 році), яка спрямовується в основному на придбання товарів та послуг –89,1% усіх витрат населення у 2018 році (76,1% у 2010 році), решта (десята частина загальної суми витрат) – сплачується населенням у вигляді поточних податків на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти.

Разом з тим, не менш вагомою складовою доходів населення є соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти – 32,5% у 2018 році (38,5% у 2010 році). Така ситуація свідчить про те, що в середньому третина доходів населення поповнюється за рахунок грошових виплат і допомог від держави. На прибуток та змішаний дохід у 2018 році припадало 17,6% усіх грошових доходів населення, на доходи від власності (одержані) – лише 2,6%.

У таблиці 2.2 наведено динаміку витрат населення України за 2010- 2018 роки

Таблиця 2.2 – Динаміка витрат населення України за 2010- 2018 роки

	2010	2014	2015	2016	2017	2018	2018 у % до 2010
Витрати та заощадження всього	1101175	1516768	1772016	2051331	2652082	3219518	292,4
у тому числі придбання товарів та послуг	838213	1316757	1568173	1840262	2359985	2870156	342,4
доходи від власності (сплачені)	28844	23495	18583	15564	21561	30191	104,7
поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти	72251	145736	154187	182914	239898	248236	343,6
нагромадження нефінансових активів	19578	2912	-2117	-5481	-32060	-19034	x
приріст фінансових активів	142289	27868	33190	18072	62698	35805	x

Витрати впливають на споживчу поведінку домогосподарств, зокрема, вимушену обмеженість споживання, а також на вагомість і формування джерел ресурсів для забезпечення потреб домогосподарств (рис. 2.3).

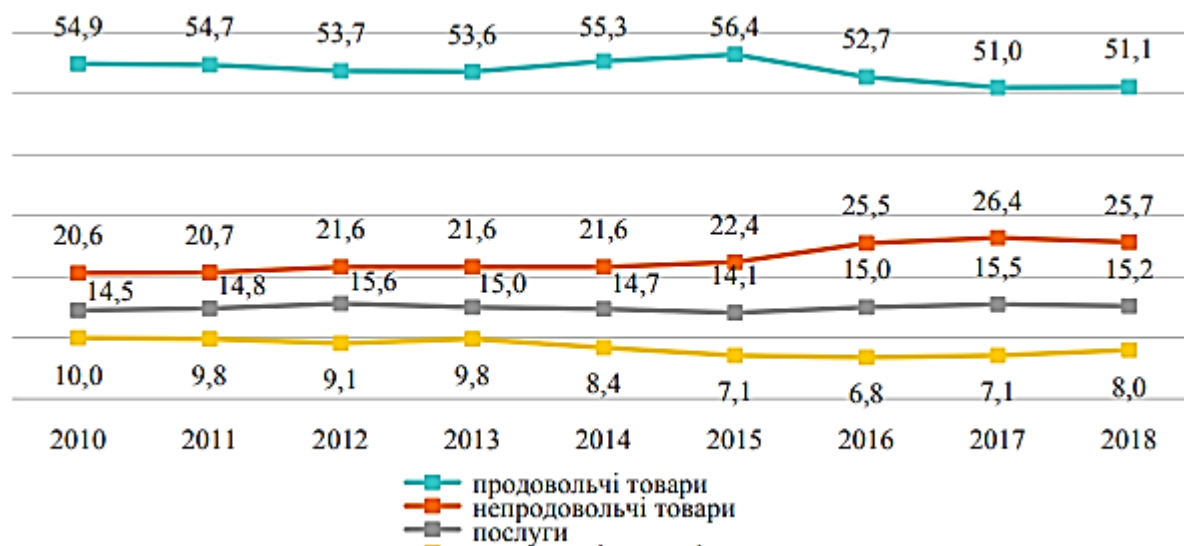

Рис. 2.3 – Динаміка структурних елементів сукупних витрат домогосподарств в Україні у 2010–2018 роках, відсотків

Як відображено на рис. 2.3, питомі ваги витрат на продовольчі товари коливаються у межах 56,4% у 2015 році та 51,0% у 2017 році, що становить найбільшу частку в загальній структурі сукупних витрат домогосподарств. За оцінками, такий рівень є критично високим. Така тенденція є постійною і визначальною для населення України.

Водночас протягом 2010–2018 рр. рівень витрат на непродовольчі товари дещо збільшився з 20,6% у 2010 р. до 25,7% у 2018 р., на послуги – залишається в середньому на рівні 15%, на неспоживчі сукупні витрати – зменшився з 10,0% у 2010 р. до 8,0% у 2018 р.

Середньомісячні сукупні витрати одного домогосподарства у 2018 році становили 8309 грн, а на одного умовного члена домогосподарства 3938 грн.

У 2018 році у середньому за місяць домогосподарство витратило 15,2% усіх сукупних витрат на житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива, на придбання одягу і взуття – 5,4%, на інші види товарів та послуг (освіту, відпочинок і

культуру, предмети домашнього вжитку, побудову техніку та поточне утримання житла, зв'язок, транспорт, охорону здоров'я) – 15,2% сукупних витрат [13].

Тим часом, коли ми говоримо про грошові надходження і витрати населення, варто звернути увагу на обсяг кредитних зобов'язань, оскільки цей фактор впливає на ощадну і споживчу активність домогосподарств (рис.2.4)

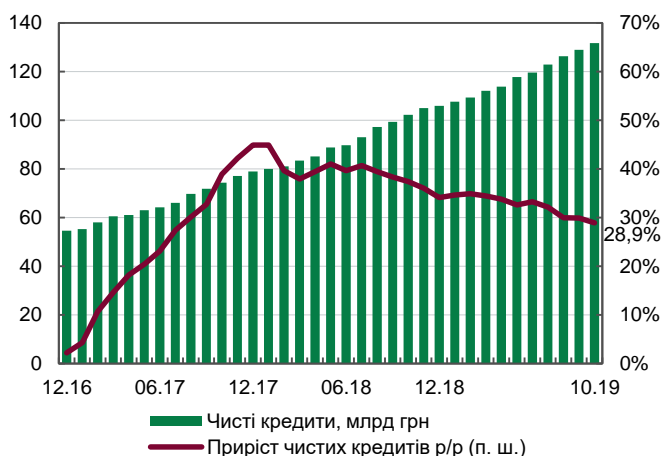

Рис. 2.4 – Чисті кредити фізичним особам у гривні*, млрд грн

Аналізуючи рис. 2.4, протягом усього досліджуваного періоду спостерігалось зростання кредитування фізичних осіб. Одночасно дане посилення вплинуло на скорочення заощаджень, їх частина пішла на споживання.

В цілому в останні роки система кредитування отримала сильний розвиток, особливо з появою безготівкових розрахунків, кредитних карт і електронних методів оплати, очевидно, у споживання з'явилося вагома перевага перед накопиченням, оскільки істотно скоротився період часу на прийняття рішення про покупку.

При зростанні кредитування і збільшенні споживання нагромаджувати частину доходів населення знижується і, як наслідок, зменшується інвестування. Варто занепокоїтися тим, що розвиток ринку споживчого кредитування негативно впливає на здатність приватних заощаджень фінансувати інвестиції [24].

2.2 Аналіз механізму трансформації особистих накопичень в інвестиції

Для того, щоб заощадження населення залучалися в господарський оборот і перетворювалися в інвестиції, необхідно створити певні умов, при яких за допомогою різних інструментів домогосподарства могли б досягати поставлених цілей. Придбання населенням різних видів активів – фінансових, матеріальних і нематеріальних означає їх перетворення в інвестиції.

Позиковий та інвестиційний процеси тісно переплітаються, а заощадження населення виступають важливим компонентом макроекономічного відтворювального процесу. Механізм трансформації заощаджень населення в інвестиції полягає в тому, що збережена частина грошового доходу відчужується від власника на умовах зворотності, терміновості, платності, що по суті визначає кредитний характер заощаджень і означає капіталізацію доходу і залучення заощаджень в сферу кредитно-фінансових відносин (крім інвестицій у розвиток власної справи та в нерухомість). Крім того, дані кошти повинні бути передані на тих же умовах господарюючим суб'єктам, які здатні їх ефективно використовувати. Відповідно, заощадження населення повинні взяти іншу форму, відмінну від готівково-грошової.

Охарактеризуємо сучасний механізм трансформації заощаджень населення в інвестиції.

Заощадження населення, що представляють собою значну частину всіх заощаджень в економіці, представлені в неорганізованій формі і не беруть участь у відтворювальних процесах. Значна частина заощаджень населення тезаврується у формі готівкової національної та іноземної валюти. Інша ж частина заощаджень населення організована за допомогою класичних інструментів банківського сектора.

При цьому роль сучасних інструментів фінансового ринку у цьому процесі залишається незначною. У сукупності це позначається на низькій ефективності процесів трансформації фондів накопичення грошових коштів в інвестиційні ресурси соціально-економічної модернізації.

Умовно форми інвестицій для населення можна розділити на інвестиції з правом власності (готівкова валюта; дорогоцінні метали в злитках, інвестиційні монети з дорогоцінних металів, ювелірні вироби, антикваріат, твори мистецтва; нерухомість; фондовий ринок: первинне розміщення акцій при виконанні інвестиційних проектів діючими компаніями; акції та облігації на організованому вторинному фондовому ринку; організація нових підприємств для реалізації інвестиційних проектів з розміщенням акцій за номіналом) та інвестиції без права власності: пенсійні накопичення: недержавні пенсійні фонди; накопичувальне страхування; фондовий ринок: пайові інвестиційні фонди; банківські депозити, вклади, рахунку.

В даному дослідженні пасивні заощадження (або так звані неорганізовані заощадження), придбання дорогоцінних металів, гривневих і валютних цінностей з наступним «домашнім» зберіганням, купівля нерухомого майна, антикваріату, інших матеріальних активів, що зберігають і (або) збільшують свою вартість у часі в умовах стабільної або зростаючої економіки, не будуть розглядатися, оскільки вони не є інвестиціями і не беруть участь у відтворювальному процесі, а з погляду упущеної вигоди навіть є чинником гальмування розвитку макроекономіки.

Інститутами, що здійснюють акумуляцію і реалізацію заощаджень, є:

- банки;
- інвестиційні (взаємні) інвестиційні фонди ;
- об'єднані фонди банківського управління (ОФБУ);
- недержавні пенсійні фонди (НПФ);
- страхові товариства (компанії);
- інвестиційні компанії;
- фондові біржі.

Найбільш поширена форма залучення заощаджень населення – банківський вклад. Банки є найбільш звичним інститутом, куди можна було б розмістити тимчасово вільні кошти. Вони найбільш інформаційно відкриті, регулярно проводять зрозумілі та інформативні рекламні компанії. Доступ до банківських послуг громадянин може отримати практично в будь-якій точці світу. В кожній

країні є великі національні банки з розвиненою філіальною мережею, куди громадянин може звернутися особисто.

Банки вважаються надійними, гарантують стабільний дохід. В сучасних умовах особливого розвитку набула система страхування банківських вкладів, що гарантує безумовний гарантований повернення суми вкладу навіть в умовах кризових явищ.

Банківський вклад – одна з форм інвестування, яка відкрито і найбільш повно розкривається в ЗМІ. На сайтах багатьох банків існують спеціальні сервіси, які дозволяють населенню швидко підібрати найбільш оптимальний банківський вклад. Банківські організації - одні з небагатьох фінансових організацій, які зобов'язані публікувати максимально повний перелік фінансової звітності в засобах масової інформації.

Безпосередньо банківське обслуговування є найменш витратним у порівнянні з іншими інвестиційними інструментами інвестування (при інвестуванні в цінні папери необхідно оплатити послуги професійного учасника ринку цінних паперів; при вкладенні в накопичувальні страхові продукти найчастіше потрібна додатково оплатити послуги фінансового консультанта або інші посередницькі послуги).

Банківські депозити є найбільш популярним способом заощадження грошей, служать найпростішою інвестицією вільних коштів для отримання пасивного прибутку. Інші види інвестицій потребують великих вкладень, або пов'язані з більшим високим рівнем ризику. Облігації внутрішньої позики є більш прибуткові, але вкладати потрібно щонайменше 1 млн грн.

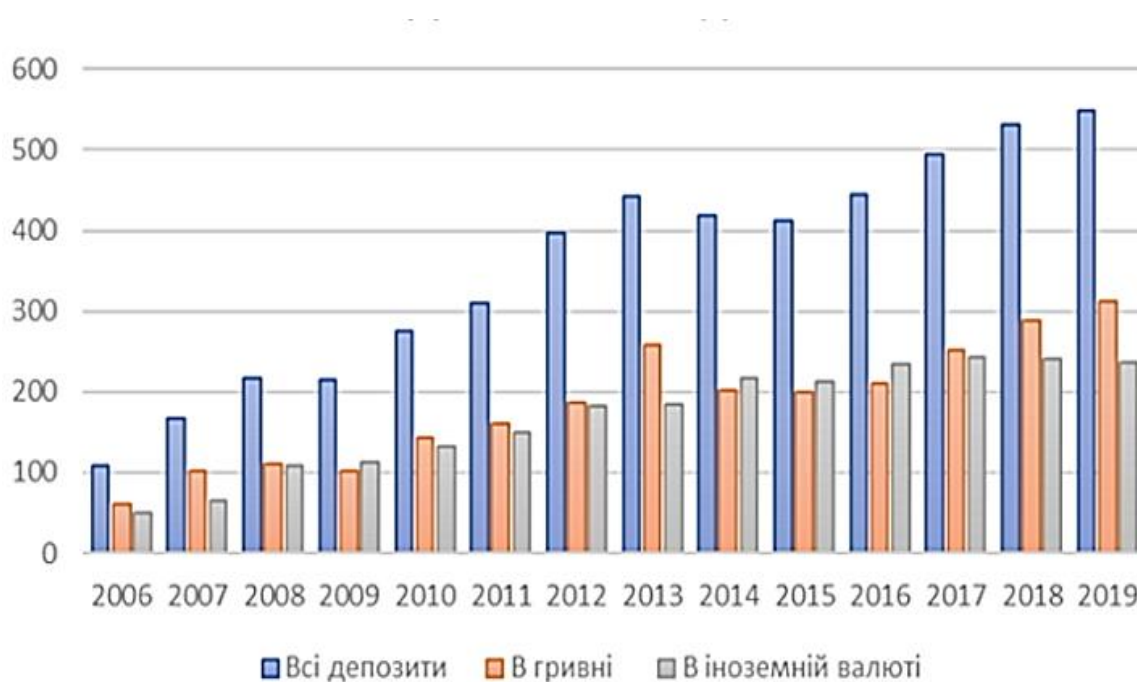

Рис.2.5 – Динаміка вкладів населення за 2006-2019 роки

Загальна сума грошей, які є у банках на депозитах фізичних осіб, збільшується. За перші півроку 2019 року населення країни вклали в банки в гривнях 528,2 млрд, що на 19,8 млрд більше, ніж у 2018 році. Зміцнення гривні та привабливі відсоткові банківські ставки стали причиною такого зросту. Але найбільшу кількість грошей населення тримає на рахунках «до запитання» або на короткострокових депозитах (рис. 2.6).

Процентні ставки за строковими депозитами до середини 2019 дещо знизилась, у середньому на 0,5%. Найвищу прибутковість надають строкові вклади на термін від 6 місяців з виплатою процентів без можливості розірвання угоди у кінці строку. Банки пропонують ставки від 10% до 17% річних, а при розміщенні на 3 місяці від 10% до 14% річних.

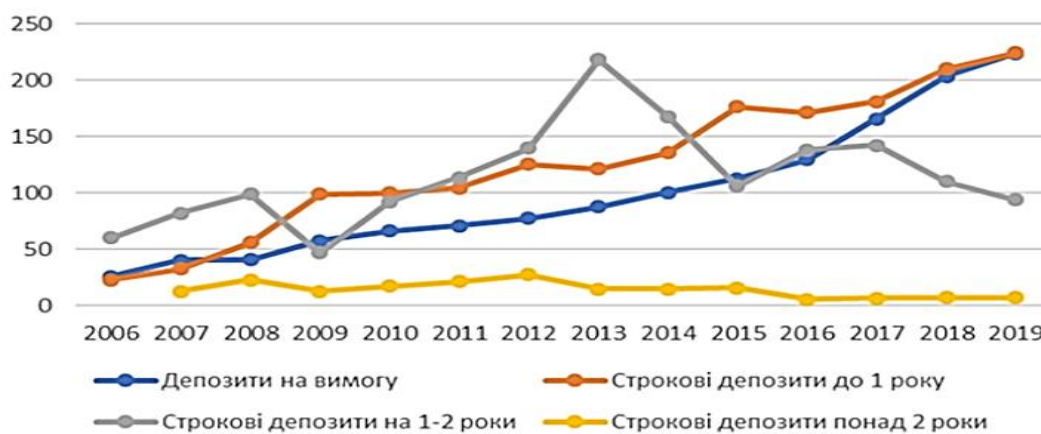

Рис.2.6 – Динаміка за видами вкладів населення

Найпопулярніші депозити на вимогу, хоча відсотки за ними найнижчі, від 6% до 12% річних. Грошима можна вільно користуватись, знімати їх або поповнювати рахунок будь-коли. Допускається часткове або повне зняття коштів в межах певного ліміту, який вказують в угоді.

У 2019 році вклади в гривнях приносять вищий прибуток, ніж в іноземній валюті. Процентні ставки за депозитами у валюті знаходяться на рівні від 0% до 4%, вклади в доларах мають на 1% – 1,5% вищу ставку.

Деякі банки пропонують плаваючі ставки за депозитами в гривнях до 9 місяців, які в останній місяць зростають до 20%. Грошима можна скористатись в будь-який час, а перевага такого вкладу в капіталізації відсотків щомісяця.

Банки додають 0,5% до звичайної ставки за оформлення вкладу через веб-інтерфейс або через мобільний додаток для інтернет-банкінгу, або додають до процентної ставки 0,25% – 1% за переоформлення угоди на новий термін.

Для вкладів на суму понад 200 000 грн ставки на 0,25% – 0,5% вищі за звичайні, а для вкладів від 1 млн грн – вищі на 0,5% – 1%.

Більші прибутки пропонують своїм клієнтам деякі небанківські структури – зокрема, *кредитні спілки*. Іноді – 60 та більше відсотків річних у гривні і майже до 20% – у валюті.

Міністерство фінансів останнім часом активно послуговується можливостями залучення коштів (у тому числі, і грошей населення) шляхом *розміщення ОВДП*

(облігацій внутрішньої державної позики). Купувати такі цінні папери інвесторам дуже вигідно. По-перше, через високий ступінь надійності – адже йдеться про державні гарантії викупу облігацій (за 20 років використання такого інструменту не було жодних “збоїв”). По-друге – ОВДП вельми прибуткові. Тому цінні папери із терміном погашення 3-6 місяців доволі популярні не лише в наших співвітчизників, а і в іноземців.

Жителі “цивілізованих” країн доволі активно користуються можливостями *фондових ринків*, заробляючи на купівлі-продажу акцій підприємств і на дивідендах від їх діяльності.

Утім, ринок цінних паперів у нашій країні все ще у “зародковому” стані. Приміром, середній щоденний обсяг торгів акціями на найбільш ліквідній з-поміж вітчизняних – Українській біржі – не перевищує 50 мільйонів гривень. Тоді як на Варшавській фондовій біржі цей показник сягає \$400 мільйонів, а на Нью-Йоркській – \$120–150 мільярдів!

Міжбанківський валютний ринок (*ринок Форекс*). Цей так би мовити “глобальний” інструмент заробітку стає в Україні дедалі популярнішим. І не лише в Україні. За даними Банку міжнародних розрахунків, щоденний обсяг операцій на цьому ринку перевищує “захмарні” 5 трильйонів доларів. Звісно ж, більшість обороток припадає не на частку фізичних осіб. Але й у “звичайних” громадян, які мають “зайву копійку”, доступ до Інтернету і час для здійснення операцій, є непоганий шанс заробити.

3 ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Проблеми заощадження та інвестування, труднощі процесу трансформації заощаджень в інвестиції і можливі напрямки поліпшення ситуації щодо стимулювання заощаджень населення і з розробки і реалізації ефективних механізмів використання накопичень в економіці:

1. Зростання інвестиційної активності населення неможливе в умовах економічної нестабільності.

Напрями вирішення. Першочерговою умовою, що сприяє участі населення в інвестиційному процесі, є стабільна економіка і високі темпи економічного зростання. Необхідно сформувати систему стратегічного управління довгостроковим інноваційно-орієнтованим соціально-економічним розвитком. В економічно розвинених країнах застосовуються різноманітні методи в вирішенні задач забезпечення оптимального співвідношення між соціальною результативністю розвитку та економічною ефективністю, гарантованими соціальними інститутами та економічними механізмами.

2. Непрозорість та асиметрія інформації про стан керуючих компаній.

Існує чимало керуючих компаній, які займаються інвестуванням грошових коштів на фондовому ринку шляхом акумулювання заощаджень населення, але не надають в повному обсязі інформацію про поточний економічний стан. Тим самим людина схильна виявляти недовіру і відмовлятися інвестувати свої заощадження. Простих, надійних і зрозумілих для масового інвестора інструментів, начебто облігацій великих компаній, придатних для продажу в роздрібній мережі банків, поки в Україні небагато.

Асиметрія фінансової інформації передбачає, що учасники фінансових відносин, в тому числі, домашні господарства, отримують інформацію не в рівних обсягах, і тому не можуть скласти повного і адекватного висновку про ту чи іншу ситуацію. Так, домашні господарства, знаючи особливості податкової системи

України, можуть отримати деякі пільги чи соціальні дотації від держави, які можуть збільшити доходи домашніх господарств.

Можливо створити українське рейтингове агентство з висококваліфікованими кадрами, яке б володіло інформацією і контролювало б усі типи фінансових інструментів і при цьому оцінювало б реальну якість і надійність цих інструментів (цінних паперів тощо).

3. Недовіра з боку інвесторів з огляду на відсутність гарантій та недосконалість системи страхування інвестицій.

Це ще один несприятливий фактор, що обмежує трансформацію заощаджень. У вітчизняній банківській системі, наприклад, у вкладників завжди постає питання про гарантії повернення вкладу. Концепція системи страхування вкладів представляє складну економічну модель, взаємодія якої з конкретною національною економікою зумовлено великою кількістю параметрів, специфічними характеристиками економічного середовища. Системи страхування банківських вкладів, за даними Міжнародного валютного фонду (МВФ), діють більш ніж в 70 країнах світу і являють собою важливий елемент стабільності банківського сектора.

Зміцнення довіри до українського банківського сектора з боку інвесторів, кредиторів і вкладників, і в першу чергу населення, заявлено в якості однієї з пріоритетних цілей розвитку банківської системи країни .

4. Низькі/нестабільні доходи населення. Складність завдання щодо формування фінансового механізму полягає у високій волатильності реального наявного доходу населення в умовах динамічності макроекономічних показників і загострення геополітичної напруженості. Низький рівень соціальних гарантій з боку держави, невисокі доходи населення та низький рівень заощаджень громадян – циклічно взаємопов'язані. Незважаючи на те, що рівень споживання населення не знижується, він залишається низьким порівняно з розвиненими країнами і швидше відповідає найбіднішим країнам Європи. Так само як і структура споживання населення є примітивною і не відповідає загальносвітовим тенденціям. Значна частина населення знаходиться в умовах, коли всі доходи витрачаються на поточне споживання, а основна частина заощаджень вкладається в нерухомість, валюту.

Популярним способом збереження коштів населення є зберігання їх у вигляді готівки з метою здійснити великі покупки. Окреслені проблеми є серйозною перешкодою на шляху довгострокового розвитку України і підвищення добробуту нації і, таким чином, вимагають ефективного вирішення.

Напрями вирішення. Для стабілізації та активізації інвестиційного клімату потрібно прийняття кардинальних заходів, спрямованих на формування в країні як загальних умов розвитку цивілізованих ринкових відносин, так і особливих, що відносяться безпосередньо до вирішення завдання залучення інвестицій. Оскільки на персональну інвестиційну активність робить фактор доходу, підвищення рівня життя українців в комплексі необоротно призведе до зростання економічних показників. Специфіка завдання по створенню універсального фінансового механізму трансформації фінансів населення в організовані фінансові ресурси для цілей розширеного відтворення інвестицій полягає в необхідності забезпечення стійких вхідних грошових потоків, які визначаються величиною і динамікою доходів і заощаджень фізичних осіб. Формування такого механізму дозволить досягти фінансовим інститутам високого рівня персоналізації фінансових продуктів і підвищить мотивацію.

Державне регулювання взаємодії населення і фінансових організацій стає найважливішою складовою соціальної політики, що дозволяє найбільш ефективно використовувати фінансову систему країни для підвищення добробуту різних верств населення з урахуванням специфіки їх фінансової поведінки. Диференційований підхід до регулювання ринку фінансових послуг населенню дозволяє вибудувати багаторівневу стратегію. Основними цілями цієї стратегії повинні бути стимулювання інвестиційної активності заможних верств населення та створення фінансової системи підтримки малозабезпечених (пенсійні фонди, пайові товариства).

Відзначимо, що при розробці заходів по залученню в якості інвестицій заощаджень населення необхідно орієнтуватися на інвестиційні переваги населення із середнім і високим рівнем доходів.

5. Високий рівень інфляції та інфляційні очікування. В умовах великої інфляції складно зберегти грошові заощадження. Високі темпи інфляції в Україні знецінюють інвестиційні вкладення, а середній рівень дохідності за фінансовими інструментами ненабагато перевищує рівень інфляції.

Напрями вирішення. Стабілізація економіки і низький рівень інфляції буде сприяти підвищенню фінансової стійкості і надійності економічних суб'єктів. В цих умовах будуть збільшуватися обсяги інвестицій з боку індивідуальних інвесторів.

6. Неєфективність поточної структури заощаджень домогосподарств. Відомо, що заощадження населення надходять у реальну економіку в мінімальній кількості і використовуються недостатньо продуктивно. Та частина ресурсів, яка спрямовується на купівлю нерухомості, частково створює негативні ефекти. Це є однією з причин завищення вартості нерухомості, зі здатністю відтинати від її покупки значну частину населення, яка потребує поліпшення своїх житлових умов. Крім того, інвестований у вже побудовані об'єкти нерухомості капітал «омертвляється» на тривалі терміни.

Разом з тим варто зазначити, що така поведінка населення цілком раціональна в умовах відсутності ефективних з точки зору співвідношення ризику і прибутковості альтернатив.

Інвестиції в нерухомість і іноземну валюту приносять негативну реальну прибутковість за тривалі періоди часу, протягом яких спостерігається внутрішня фінансова стабільність, і, отже, ці ресурси могли б більш ефективно використовуватися допомогою інвестицій в гривневі фінансові інструменти. У той же час недиверсифіковані вкладення населення в умовах різкої зміни кон'юнктури ринків не можуть забезпечити прийняттого рівня ризику для таких вкладень, що призводить до втрат населенням реальної вартості накопиченого багатства.

Напрями вирішення. Для того, щоб заощадження населення виступили каталізатором інвестиційної діяльності в країні, важливо визначити пріоритетні напрямку їх використання та розробити ефективні інструменти реалізації цих напрямів. Стимулювання трансформації заощаджень населення в інвестиції може бути реалізовано у трьох напрямках:

1. Економічний – забезпечення стабільності економічної ситуації в країні, зростання доходів і зайнятості населення; формування необхідних умов та інфраструктури для ефективного функціонування фінансових ринків та підприємницької діяльності; розвиток системи мотивації і стимулювання заощаджень населення; розвиток системи страхового захисту заощаджень населення; розробка інвестиційних продуктів, характеризуються високою дохідністю та надійністю, що задовольняють різні потреби населення; розвиток системи портфельного та диверсифікованого інвестування на фінансових ринках.

2. Соціальний – забезпечення соціальної стабільності в країні; підвищення ролі та значущості заощаджень у суспільстві; зміцнення соціального статусу громадян, що мають інвестиційні заощадження;

3. Політико-правовий – формування ефективної нормативно-правової бази функціонування фінансових ринків та розвитку підприємництва; правовий захист інвестиційних вкладень громадян; забезпечення стабільності системи управління в країні.

На сьогоднішній день однією з причин низької норми заощаджень населення є короткий горизонт планування та висока ставка дисконтування майбутніх доходів населення. По мірі зміцнення довіри населення до проведеної державою макроекономічної політики, зниження рівня інфляції та розвитку фінансових ринків, зокрема позиково-ощадних кас, пенсійних фондів та ін, можливий переклад основного центру формування внутрішніх заощаджень сфери державних фінансів на сектор домогосподарств.

Також необхідно здійснити збільшення сукупного обсягу заощаджень за рахунок скорочення споживання домогосподарств в частині, забезпеченої фінансовими ресурсами, отримані домогосподарствами у вигляді споживчих кредитів, підвищити в структурі заощаджень населення частки заощаджень, які спрямовуються в цінні папери.

7. Неєфективність поточної структури вкладення коштів. Комерційні банки продовжують бути основними «збирачами» заощаджень населення і основними постачальниками довгострокових інвестиційних ресурсів. Незважаючи на те, що

прибутковість за банківськими вкладками не перевищує рівень інфляції, банківські вкладення для основної маси населення залишаються найбільш поширеним типом інвестицій. Цінні папери як альтернатива депозитам, поки слабо використовуються.

Напрями вирішення. Більш привабливими інструментами для інвестування є цінні папери, наприклад, цінні папери з прибутковістю вище депозитних відсоткових ставок і з високим рівнем надійності. Необхідно забезпечити розвиток альтернативних інвестиційних інструментів – облігацій, у тому числі інфраструктурних, привабливих інструментів пенсійного накопичення, страхування.

Потрібна розробка комплексу заходів по інтенсифікації процесів формування та інвестування довгострокових заощаджень. При цьому потрібні спеціальні заходи, що стимулюють активізацію процесів інвестування довгострокових заощаджень.

8. Основним інститутом інвестиційної інфраструктури в регіонах України як і раніше є банківська система.

Слабка розвинутість інституційних посередників на фінансовому ринку, до того ж населення досить консервативне і не схильне ризикувати, шквал споживчого кредитування, а також сильна конкуренція на ринку кредитування обумовлює доступність різноманітних видів споживчого кредиту широким масам населення, – всі ці фактори створюють умови, в яких фізичні особи не схильні зберігати гроші для подальшого фінансування великих придбань, воліючи покупку в кредит.

Напрями вирішення. Необхідна інституціоналізація реального сектора вітчизняної економіки для активізації залучення в нього внутрішніх ресурсів. Такі інститути інвестування допоможуть вирішити протиріччя між потребою в додаткових інвестиційних ресурсах і обмеженістю їх пропозиції, а також можуть виступити як основа формування різноманітних механізмів, які сприяють не тільки акумулюванню необхідних ресурсів, але і їх доцільному розміщенню. Подальше формування інституційного середовища обумовлено посиленням конкуренції за кошти вкладників між комерційними банками та небанківськими фінансовими інститутами (інвестиційні фонди, включаючи пайові інвестиційні фонди; страхові компанії; іпотечно-будівельні компанії, недержавні пенсійні фонди, лізингові компанії та центри мікрофінансування).

Важливим фактором інтенсивного розвитку ринку цінних паперів і зростання його ліквідності в поточних умовах є впровадження інтернет-трейдингу.

10. Фінансова неграмотність населення.

Вона полягає в «боязні» або нерозумінні фінансових інструментів, таких як: пайові інвестиційні фонди, депозити, довірче управління, брокерське обслуговування та інших інструментів, так само як і самої необхідності робити заощадження і вкладати свої накопичення, що викликано різними причинами. По-перше, це невдалі спроби формування інвестиційних організацій в 90-х роках, таких як «МММ». Після чого у населення дійсно зросла недовіра до організацій такого роду. По-друге, багато хто не вірять, що, вклавши свій капітал, вони можуть отримати прибуток. Незважаючи на ймовірність втрати коштів, на відміну від шахрайських фінансових пірамід, які існують до цих пір, Піфи, брокерське обслуговування та інші фінансові інструменти фондового ринку дозволяють примножити капітал учасників. За останні роки на фондовому ринку має місце випуск таких цінних паперів, які відповідають індивідуальним вимогам окремих емітентів. Створення все нових інструментів ринку здійснюється шляхом комбінації різних властивостей існуючих інструментів ринку на якому-небудь новому інструменті.

Перший компонент фінансової безграмотності – низька ощадна культура фізичних осіб. Найчастіше населення віддає перевагу накопиченню витрачання коштів на споживання. Другий компонент – низький рівень фінансової культури і культури інвестування домашніх господарств, який в Україні викликається відсутністю інформації про можливості управління особистими фінансами домогосподарств і поганою інформованістю про існування і діяльність фінансових інструментів.

Наслідки низької фінансової грамотності веде до зростання кількості шахрайств і в глобальному масштабі недоотримання державою необхідних для розвитку економіки коштів.

Напрямки вирішення. Активізація трансформації заощаджень населення в інвестиції можлива у міру підвищення фінансової грамотності населення.

Фінансова грамотність населення призведе до розуміння споживачем суті послуг, оцінці споживачем ступеня позитивного / негативного впливу послуг на якість його життя.

Необхідний комплексний підхід до підвищення грамотності населення, в тому числі враховує психічні та гендерні особливості, рівень наявного доходу і т.д. Крім підвищення фінансової грамотності населення необхідно забезпечення поінформованості населення про можливості інвестування заощаджень.

ВИСНОВКИ

Останнім часом проблема створення ефективної системи управління особистими фінансовими ресурсами набула більшої актуальності. Особисті фінанси є системою формування грошових доходів і витрат окремих індивідів, у відповідності з їх рішеннями, через індивідуальні бюджети. Інвестиції є найважливішою багатоаспектною категорією, відіграють істотну роль як на макро-, так і на мікрорівні. Поняття інвестицій постійно розширюється, відбувається доповнення їх традиційного сприйняття такими формами, як: інвестиції в людський капітал, інтелектуальні, інноваційні, структурні, інформаційні та інші інвестиції.

Інвестування як напрямок використання особистих фінансів можна розглядати як основний при розвитку реального сектору економіки та фінансового сектора. Заощадження населення є потенційним стійким джерелом довгострокових інвестицій в розвиток реального сектору національної економіки, здійснення яких можливе з допомогою низки існуючих інвестиційних інструментів та інвестиційних продуктів.

Аналіз інвестиційних можливостей домашніх господарств в Україні свідчить про позитивну динаміку активів населення. Аналіз діючого механізму трансформації персональних накопичень в інвестиції показав, що заощадження населення в організованих формах здебільшого сформовані безпосередньо за допомогою банківських вкладів. Незважаючи на те, що фінансовий ринок пропонує спектр інструментів для приватного інвестора, зростання залучення населення в інвестиційний процес залишається досить повільним. Заощадження населення в організованих формах здебільшого сформовані безпосередньо за допомогою банківських вкладів. Найбільш вигідними вважаються ті інструменти, які найбільш надійні. Одночасно необхідне стимулювання інвестиційної діяльності банками та інформування населення про інвестування як можливості підвищення його добробуту.

Існують фактори, які впливають на можливі скорочення заощаджень населення і які не можна не враховувати, і, крім цього, ці фактори часто взаємопов'язані.

Головними цілями держави повинні стати формування інвестиційної культури населення та підвищення його довіри до фінансових інститутів, так само як підвищення інвестиційних можливостей через розвиток фінансових інститутів та фінансових інструментів.

Державі необхідно продовжити розробляти заходи, спрямовані на підвищення ефективності фінансових ринків в цілях розвитку потенціалу фінансування економічного зростання з боку інституційних інвесторів, перерозподіл заощаджень фізичних осіб на ринок капіталу і розширення доступної лінійки інструментів пайового і боргового фінансування, знижувати різницю в оподаткуванні між вкладеннями фізичних осіб в корпоративні облігації та інші інвестиційні інструменти, в першу чергу депозити і державні цінні папери, організувати систему захисту приватних інвесторів, а також продовжувати фінансову освіта.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ASIC (Australian Securities and Investments Commission) (2013), National Financial Literacy Stocktake Survey 2013 Report. ASIC Report 375.
2. Atkinson, A. and F. Messy (2012), "Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International
3. Demirguc-Kunt, A., Klapper, L., Singer, D. and Van Oudheusden, P. (2015), "The Global Findex Database 2014: Measuring Financial Inclusion around the World." Policy Research Working Paper 7255, World Bank, Washington, DC.
4. Pareto V. On the Economic Phenomenon. International Economic Papers. 1953. № 3. P. 184.
5. Балабанов І. Т. Фінанси громадян (як росіянам створити і зберегти багатство). М.: Фінанси і статистика, 1995. - 224 с.
6. Бондарева С. А. Розвиток системи персональних фінансів в сучасних умовах: дис. ... канд. екон. наук. М., 2016. - 156 с.
7. Вимірювання якості життя в Україні. Аналітична доповідь / Е. М. Лібанова, О. М. Гладун, Л. С. Лісогор та ін. К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, Програма Розвитку ООН, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2013. 50 с. URL: https://www.idss.org.ua/monografii/UNDP_QoL_2013_ukr.pdf (дата звернення: 18.08.2019).
8. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2018 році : стат. зб. / Державна служба статистики України. Київ, 2019. 379 с.
9. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. К. 2009. 864 с. URL: http://ief.org.ua/docs/mg/Mon_Hejets_2009_W.pdf (дата звернення: 18.08.2019).
10. Державна служба статистики України : офіційний вебсайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 18.08.2019).

11. Длугопольський О. В. Економіка добробуту та критерії її оцінки: політекономічний підхід. Наука й економіка. 2007. Вип. № 3 (7). С. 5–20.
12. Доходи та витрати населення у 2017 році : стат. зб. / Державна служба статистики України. Київ : ДП “Інформ.-аналіт. агенство”. 2019. 106 с.
13. Кулинич О. І., Кулинич Р. О. Теорія статистики : підручник. 7-е вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2015. 239 с.
14. Кулинич О.І., Кулинич Р.О. Статистичне визначення впливу інфляції на доходи і витрати населення. Вісник Технологічного університету Поділля. 2001. № 2. С. 137–139.
15. Кулинич Р. О. Вивчення взаємозв’язків та виявлення тенденцій розвитку соціально-економічних явищ і технічних процесів за допомогою комп’ютерної програми “Метод статистичних рівнянь залежностей”. Економетрія: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. Хмельницький : ХІУП, 2003. С. 57–61.
16. Кулинич Р. О. Статистична оцінка чинників соціально-економічного розвитку : монографія. К. : Знання, 2007. 311 с.
17. Лібанова Е. М. Нобелівську премію з економіки 2015 року присуджено за цикл досліджень проблем споживання, бідності і добробуту. Демографія та соціальна економіка. 2015. № 3. С. 11–20. URL: http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/dse_2015_3_3.pdf (дата звернення: 10.10.2019).
18. Мандибура В. О. Рівень життя населення та механізми його регулювання : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.09.01 ; НАН України. Ін-т економіки. К., 1999. 36 с.
19. Манцуров І. Г. Методологія статистичного оцінювання економічного зростання та конкурентоспроможності країни. К. : КНЕУ, 2006. 306 с.
20. Пигу А. Экономическая теория благосостояния : в 2 т. / пер. с англ. М. : Прогресс. 1985. Т. 1. 512 с.
21. Праця України у 2017 році : стат. зб. / Державна служба статистики України. Київ : ДП “Інформ.-аналіт. агенство”, 2018. 282 с.

22. Семюельсон П. А., Нордгауз В. Д. Макроекономіка : пер. з англ. С. Панчишин. К. : Основи, 1995. 544 с.
23. Слепов В. А., Екшембієв Р. С. Персональні фінанси // Фінанси і кредит, № 40 (280), 2007. - С. 2-7.
24. Удотова Л. Ф. Соціальна статистика : підручник. К. : КНЕУ, 2002. 376 с.